

การพัฒนาระบบและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการ
ขยะชุมชนวิถีพุทธ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
System and Mechanism Development of Local Administrative
Organizations to Drive the Buddhist Community Waste Management
Center Ko Kha Municipality, Ko Kha District, Lampang Province

สหทัยา วิเศษ¹, ปานิสรา เทพรักษ์^{2*}, สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์³, พระมหานพดล มีคำเหลือง⁴,
ศยามล อินทียศ⁵

Sahathaya Wises¹, Panisara Theprak², Somchan Sripraschayanon³, Phramaha Noppadol
Meekhamlueang⁴, Siyamol Inthiyod⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2*,3,4,5}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Athor for Correspondence: E-mail: Panisara.the@mcu.ac.th*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและการจัดการขยะของเทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง 2) พัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจร และ 3) เสนอแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจร เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลจำนวน 30 คน

ผลการวิจัย พบว่า 1. เทศบาลตำบลเกาะคาประสบปัญหาขยะทั้งด้านกายภาพและระบบจัดการ โดยปริมาณขยะเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะขยะย่อยสลายยาก เช่น พลาสติก เศษวัสดุก่อสร้าง ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน ปัญหาคือขาดแนวทางที่ชัดเจนในการลดขยะจากแหล่งกำเนิด และขาดการจัดการอย่างเป็นระบบและความร่วมมือ

2. การพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจร ได้แก่ 1) ส่งเสริมครัวเรือนคัดแยกขยะตามหลัก 5Rs (Refuse/ Reduce/ Reuse/ Recycle/ Repair) เพื่อลดขยะตั้งแต่ในบ้าน 2) จัดตั้งธนาคารขยะ/ขยะฮอมบุญ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ เพื่อปลูกฝังพฤติกรรม และ 3) สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา และศาสนา โดยใช้แนวคิด “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เป็นฐานในการขับเคลื่อน

3. แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจร ได้แก่ การใช้หลักพุทธธรรมบูรณาการ หลักปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ การเปิดรับข้อมูล (ปรโตโฆสะ) การคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ (โยนิโสมนสิการ) อิทธิบาท 4 สร้างพลังขับเคลื่อนด้วยความพอใจ เพียร มุ่งมั่น ไตร่ตรอง สัมมปธาน การลดละความชั่ว (การไม่สร้างขยะ) และเพียรสร้างความดี (การจัดการขยะที่มีอยู่) และส่งเสริมการมีส่วนร่วม เช่น อาสาสมัครขยะชุมชน ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ พัฒนฐานข้อมูลดิจิทัล เพื่อเผยแพร่

ความรู้ ติดตามผล ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมได้ง่ายขึ้น มีการพัฒนาเตรียมความพร้อมในองค์กร มีระบบรองรับและกลไกความร่วมมือที่กับภาคส่วนต่างอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การพัฒนาระบบและกลไก; การขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะของชุมชน; วิถีพุทธ

Received:16/09/2568, Revised:03/10/2568, Accepted: 06/10/2568

Abstract

This research has three main objectives: 1) to study the situation, problems, and waste management of Ko Kha Subdistrict Municipality, Lampang Province; 2) to develop a system and mechanism for driving a comprehensive community waste management center; and 3) to propose guidelines for enhancing community participation in driving a comprehensive Buddhist waste management center. This research was qualitative, using in-depth interviews with 30 informants.

The findings revealed that:

1. Ko Kha Subdistrict Municipality is experiencing physical and management problems. The volume of waste is increasing, particularly non-biodegradable waste such as plastic and construction waste, impacting the environment and community health. The problem lies in the lack of clear guidelines for waste reduction at the source, and the lack of systematic and collaborative management.

2. Developing a system and mechanism for implementing a comprehensive community waste management center: 1) promoting household waste separation according to the 5Rs principle (Refuse/Reduce/Reuse/Recycle/Repair) to reduce waste at home; 2) establishing a waste bank/Homboon waste and a waste-free community learning center. To instill positive behaviors, and 3) foster collaboration between the public, private, educational, and religious sectors, using the "Borworn" (Home-Temple-School) concept as a foundation for implementation.

3. Approaches to strengthen community participation in driving integrated Buddhist waste management centers include integrating Buddhist principles, the factors of right view, information receptiveness (Paratoghosa), systematic analytical thinking (yoniso manasikāra), and the Four Bases of Power. Developing driving power through satisfaction, diligence, determination, reflection, right effort, reducing evil (not creating waste) and striving to create

good (managing existing waste). Encouraging participation, such as community waste volunteers, using technology as a tool, developing a digital database for knowledge dissemination and monitoring, which facilitates public access and participation. Organizational preparedness development, support systems, and ongoing cooperation mechanisms with various sectors are also being developed.

Keywords: System and Mmechanism Development; Driving Community Waste Management Centers; Buddhist Way of Life.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่การเพิ่มอัตราการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดเสถียรภาพที่มั่นคงแก่ประเทศชาติ และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด พระราชบัญญัติการสาธารณสุข (2550 : 1) ได้กล่าวถึง ปัญหาที่เกิดจากสภาวะโลกร้อนเกิดการเผาผลาญทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างมากจนกลายเป็นปัญหาสะท้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของมนุษย์และสังคม ซึ่งกระบวนการผลิตและการตอบสนองความต้องการของมนุษย์นำไปสู่การเกิดขยะ เช่น เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัตถุ ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร แก้ว มูลสัตว์ ฯลฯ ซึ่งขยะเหล่านี้จะเป็นแหล่งเพาะเชื้อที่เป็นอันตราย

อรุณี แสงเพ็ญ (2537 : 7) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันแต่ละชุมชนเกิดปัญหาเกี่ยวกับขยะที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ปัจจัยที่จะส่งผลให้เกิดการลดจำนวนขยะในชุมชนจะต้องมีการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความเข้าใจ เกิดความรักและความห่วงใยต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมด้วย โดยชุมชนจะต้องตระหนักรู้ และเกิดความรับผิดชอบต่อตนเองและชุมชนเกี่ยวกับการจัดการขยะที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และสังคมต่อไป การพัฒนาชุมชนจึงต้องตระหนักถึงความยั่งยืนที่ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเกี่ยวกับกิจกรรมการดำรงชีพอยู่ของมนุษย์และไม่กระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ในอนาคต

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 ลำปาง (2564 : 2) จากการสำรวจขยะมูลฝอยในปี 2563 ในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 ลำปาง ซึ่งครอบคลุมจังหวัดลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน พบว่า ปริมาณขยะ มีขยะเกิดขึ้นรวม 1,355.78 ตันต่อวัน การนำไปใช้ประโยชน์สามารถนำขยะกลับไปใช้ประโยชน์ได้ 667.56 ตันต่อวัน หรือคิดเป็น 46.70% ของขยะทั้งหมด การจัดการขยะได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง 1,083.23 ตันต่อวัน (83.95%) ได้รับการจัดการอย่างไม่ถูกต้อง 272.55 ตันต่อวัน (20.10%) มีสถานที่กำจัดขยะรวม 333 แห่ง มีเพียง 73 แห่ง (22%) ที่จัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีถึง 260 แห่ง (78%) ที่จัดการอย่างไม่ถูกต้อง เช่น การกองกลางแจ้งหรือการเผา เป็นต้น ขยะตกค้างมีปริมาณขยะสะสมในสถานที่ที่ไม่ถูกต้องจำนวน 23,539.63 ตัน

เทศบาลตำบลเกาะคา ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้สนับสนุนให้ชุมชนในตำบลเกาะคามีระบบการจัดการขยะ แม้เทศบาลตำบลเกาะคาจะมีความพยายามในการจัดการขยะและมีโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการจัดการขยะที่ดีแต่ยังคงประสบปัญหาสำคัญคือ สถานที่กำจัดขยะไม่เพียงพอและไม่ถูกหลักวิชาการ โดยปัจจุบันต้องพึ่งพาบ่อฝังกลบแห่งเดียวซึ่งมีพื้นที่จำกัดและใกล้เต็มความจุแล้ว นอกจากนี้ ยังมีปัญหาไฟไหม้บ่อขยะในช่วงฤดูร้อนบ่อยครั้ง ปัญหาเหล่านี้ทวีความรุนแรงขึ้นจากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะขยะบางประเภทที่จัดการได้ยาก เช่น ถุงพลาสติกและเศษวัสดุก่อสร้าง รวมถึงปัญหาที่สำคัญที่สุดคือการขาดจิตสำนึกของประชาชนในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ทำให้การจัดการขยะของเทศบาลเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและมีค่าใช้จ่ายสูง งานสารานุกรมสุขและสิ่งแวดล้อม (2563 : 20) จากข้อมูลการสำรวจข้อมูลและคัดแยกขยะ 7 ชุมชนของเทศบาลตำบลเกาะคา ร่วมกับสำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลำปาง พบว่า การจัดเก็บขยะส่วนหนึ่งได้ส่งไปกำจัดที่ศูนย์กำจัดขยะจังหวัดลำปาง ซึ่งมีค่ากำจัดขยะแพงและเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ประกอบกับประชาชนบางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการทิ้งขยะ การจัดการขยะหรือการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง โดยเฉพาะคนในชุมชนที่ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการป้องกันปัญหาขยะในอนาคต

จากเหตุผลดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาระบบและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบวิถีพุทธ โดยให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะแบบครบวงจรแบบวิถีพุทธ มีการนำหลักธรรมเข้ามาบูรณาการร่วมกับหลักการจัดการขยะ ได้แก่ การคัดแยกขยะ การจัดการขยะตามหลัก 5Rs หน้าบ้านน่ามอง และการพัฒนาชุมชน เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาระบบและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบวิถีพุทธ จะช่วยให้หลักการจัดการขยะมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ได้จริงในสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจร โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และบูรณาการ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการขยะตามหลัก 5Rs เพื่อให้การจัดการขยะมีความสมบูรณ์และยั่งยืนมากขึ้นในอนาคต

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและการจัดการขยะของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- 2) เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. วิธิดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิจัยการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

1.1) การศึกษาเอกสาร โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารที่เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือการวิจัย

1.2) การสำรวจความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการ เพื่อนำประเด็นมาสู่การพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์การจัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจรได้อย่างเหมาะสม

1.3) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ/เอกชน ภาคีเครือข่าย ผู้นำชุมชน/ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชน และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์การจัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.4) การสนทนากลุ่มร่วมกับกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีชุมชน/แกนนำ องค์กรภาครัฐ/เอกชน ภาคีเครือข่าย เพื่อรวบรวมความรู้และทวนความถูกต้อง ข้อมูลที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ/เอกชน ผู้นำชุมชน/ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขับเคลื่อนศูนย์การจัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจร โดยการพัฒนาและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชน รวมไปถึงการคืนข้อมูลให้แก่กลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนให้เป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชน

2. พื้นที่การวิจัย ได้แก่ พื้นที่การปกครองของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนต้นแบบในเรื่องการจัดการขยะชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความโดดเด่นเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน อีกทั้งหน่วยงานต่างๆ ก็เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันกิจกรรมและโครงการได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน 2) กลุ่มชุมชน จำนวน 7 คน 3) กลุ่มภาคีเครือข่ายที่จะช่วยขับเคลื่อน จำนวน 6 คน 4) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง จำนวน 5 คน และ 5) กลุ่มหน่วยงาน/เอกชน จำนวน 5 คน

4. คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ เพื่อนำไปสู่การสำรวจความเห็นสภาพปัญหาและความต้องการของการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

5.1) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือสอดคล้องกับสภาพปัญหาการพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2) คัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง

5.3) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสำรวจความเห็นสภาพปัญหาและความต้องการของการพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.4) การสรุปองค์ความรู้จากการลงพื้นที่และการประมวลภาพนิ่ง

5.5) การเผยแพร่บทความวิจัยและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

5.6) การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารเพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งจะนำไปสู่การบูรณาการเชิงพุทธในการพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. ผลการวิจัย

4.1 สถานการณ์ปัญหาและการจัดการขยะของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ดังนี้ ปัญหาขยะในชุมชนมีหลายประการทั้งในเชิงกายภาพและเชิงระบบ ปัญหาหลักที่พบ คือ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น และประเภทของขยะที่หลากหลาย (เช่น ขยะทั่วไป ขยะอันตราย ขยะอันตราย) ซึ่งเกิดจากการจัดการที่ไม่ถูกต้อง และมีขยะบางส่วนที่ไม่สามารถบริหารจัดการได้ เช่น ถุงพลาสติก เศษวัสดุก่อสร้าง เศษเซรามิค ต้องนำไปทิ้งยังสถานที่กำจัดขยะ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของคนในชุมชน

ทางเทศบาลตำบลเกาะคาได้หาทางแก้ปัญหาในการจัดการขยะปลายทาง โดยเทศบาลตำบลเกาะคาได้มีระบบการจัดการศูนย์คัดแยกขยะ โดยมีแผนการดำเนินงานด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมประชาชนให้คัดขยะ ลดโลกร้อนและจัดหาสถานที่ทิ้งขยะการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อลดปริมาณขยะและน้ำเน่าเสียจากครัวเรือน ทั้งนี้มีการจัดเก็บขยะในแต่ละหมู่บ้านมีตารางกำหนดที่ชัดเจน มีแนวทางการจัดการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ได้แก่ การจัดการที่ต้นทาง การใช้หลัก 5Rs (Refuse/ Reduce/ Reuse/ Recycle/ Repair) ในการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ การส่งเสริมให้ครัวเรือนคัดแยกขยะตั้งแต่แรก เพื่อนำไปแปรรูปหรือสร้างรายได้ การประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนา การนำหลักธรรม เช่น อิทธิบาท 4 มาใช้สร้างจิตสำนึกและสร้างความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกัน

4.2 การพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ดังนี้ การพัฒนาศูนย์จัดการขยะชุมชนให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยกลไกที่สำคัญหลายด้าน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และการสร้างนวัตกรรม การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา ด้านศาสนา และประชาชน การสร้างนวัตกรรมและกิจกรรม การนำรูปแบบกิจกรรมที่เข้าถึงง่ายมาใช้ เช่น ธนาคารขยะหรือขยะออมบุญ สามารถกระตุ้นให้ประชาชนสนใจและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมากขึ้น นอกจากนี้ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ยังเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีการประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนาร่วมกับหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยให้เกิดการจัดการขยะแบบครบวงจร นอกจากนี้ การนำหลัก บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาเป็นฐานในการสร้างเครือข่ายชุมชนวิถีพุทธ จะช่วยให้การจัดการขยะเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของวัดในการขับเคลื่อนกิจกรรม

4.3 แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะวิถีพุทธ เริ่มจากการปลูกฝังจิตสำนึกและการสร้างโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีบทบาทอย่างแท้จริง การสร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึก คือ การให้ความรู้และสร้างความตระหนักให้ประชาชนเห็นถึงปัญหาและผลกระทบของขยะ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมที่ติดเจเนนิสส์ การสร้างโอกาสให้มีส่วนร่วม จะช่วยให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และมีบทบาทในการจัดการขยะอย่างเหมาะสม

การใช้หลักพุทธบูรณาการในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะวิถีพุทธ ประกอบด้วย หลักธรรม ดังนี้ 1) ปัจจยแห่งสัมมาทิฐิ 2 เป็นหลักธรรมที่สอนให้บุคคลเรียนรู้ และคิดโดยใช้วิจารณ์ญาณ 2) อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่สอนให้บุคคลกระทำการงานด้วยความรัก ความเพียร ความมุ่งมั่นจดจ่อ และไตร่ตรอง 3) สัมมปธาน 4 เป็นหลักธรรมที่สอนให้บุคคลเพียรพยายามลดละความชั่ว หมั่นสร้างคุณดี

1) ปัจจยแห่งสัมมาทิฐิ 2 การมองเห็นปัญหาอย่างรอบด้าน เป็นหลักธรรมที่สอนให้มองสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา ประกอบด้วยปัจจัยทั้ง 2 ประการ ได้แก่ 1) โปรโตโฆสะ (การได้รับฟังจากผู้อื่น) การรับฟังข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ หรือผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการขยะ เช่น การเข้าร่วมอบรม การดูงาน หรือการฟังจากพระสงฆ์ที่เทศน์เรื่องธรรมะกับสิ่งแวดล้อม 2) โยนิโสมนสิการ (การใช้ความคิดอย่างมีระบบ) เมื่อได้รับฟังข้อมูลมาแล้วไม่ใช่แค่เชื่อตามแต่ต้องนำมาคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้านว่าปัญหาขยะในชุมชนมีที่มาอย่างไร มีผลกระทบต่อเราอย่างไร และแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมควรเป็นแบบไหน

2) อิทธิบาท 4 พลังขับเคลื่อนจากภายใน หลักธรรมนี้เป็นเหมือนเครื่องยนต์ที่ขับเคลื่อนให้การจัดการขยะสำเร็จได้ด้วยความตั้งใจจริง ไม่ใช่ทำตามคำสั่ง ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) ฉันทะ (ความพอใจ) ความรักและความพอใจในการจัดการขยะจนอยากลง

มือทำด้วยตัวเอง เช่น พอใจที่จะคัดแยกขยะเพราะเห็นคุณค่า เป็นต้น 1) วิริยะ (ความเพียร) ความเพียรพยายามในการทำอย่างต่อเนื่องแม้จะเจออุปสรรค เช่น ต้องเก็บขยะเพิ่ม หรือต้องสอนคนในครอบครัวให้คัดแยกขยะ 3) จิตตะ (ความมุ่งมั่น) ความจดจ่อและความมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ ไม่ย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก 4) วิมังสา (การไตร่ตรอง) การใช้ปัญญาไตร่ตรอง ทบทวนผลการดำเนินงานว่าดีขึ้นหรือไม่ มีอะไรที่ต้องปรับปรุงบ้าง

3) สัมมัตถาน 4 การสร้างคุณดีและละความชั่วอย่างต่อเนื่อง หลักธรรมที่ช่วยจัดการกับสิ่งไม่ดีและส่งเสริมสิ่งที่ดีอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการจัดการขยะได้ดังนี้ 1) เพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น การป้องกันไม่ให้มีขยะเพิ่มขึ้น หรือไม่สร้างขยะใหม่ที่ไม่จำเป็น เช่น ปฏิเสธการรับถุงพลาสติก 2) เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว การกำจัดขยะที่มีอยู่ เช่น การนำขยะที่คัดแยกแล้วไปขายหรือนำไปแปรรูป 3) เพียรสร้างคุณดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น การสร้างพฤติกรรมที่ดีในการจัดการขยะที่ยังไม่มีในชุมชน เช่น การเริ่มต้นจัดทำธนาคารขยะ 4) เพียรรักษาคุณดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่ การทำให้การจัดการขยะเป็นวิถีชีวิต และรักษาความดีงามนี้ไว้ให้ยั่งยืน เช่น การรักษาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการขยะ

การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ การสร้างฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อการจัดการขยะ จะช่วยให้การเผยแพร่องค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การสร้างฐานข้อมูลดิจิทัล ไม่ได้เป็นเพียงแค่การจัดเก็บข้อมูล แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การเผยแพร่ความรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในยุคดิจิทัล การสร้างฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อการจัดการขยะเปรียบเสมือนการสร้างห้องสมุดความรู้ขนาดใหญ่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ช่วยให้เทศบาลและชุมชนสามารถรวบรวมองค์ความรู้ เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ เช่น แนวทางปฏิบัติ วิธีการคัดแยกขยะที่ถูกต้อง ข้อมูลการรีไซเคิลของวัสดุประเภทต่างๆ รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ใช้ในการกำจัดขยะ ฐานข้อมูลดิจิทัลสามารถเข้าถึงได้ผ่านสมาร์ตโฟนหรือคอมพิวเตอร์ ทำให้ประชาชนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะได้ทุกที่ทุกเวลา และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ทันที การจัดเก็บข้อมูลปริมาณขยะที่คัดแยกได้ในแต่ละวันแต่ละสัปดาห์ หรือแต่ละเดือนในฐานข้อมูล ทำให้ทุกคนสามารถเห็นความคืบหน้าของโครงการได้อย่างชัดเจน ซึ่งสร้างความโปร่งใสและเป็นแรงจูงใจให้คนในชุมชนอยากทำความดีร่วมกัน เช่น แอปพลิเคชันมือถือ พัฒนาแอปพลิเคชันที่มีฟีเจอร์ต่างๆ เช่น แผนที่แสดงจุดรับซื้อขยะรีไซเคิล ตารางเวลาการเก็บขยะแยกประเภท หรือแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เว็บไซต์ชุมชน สร้างเว็บไซต์ที่รวบรวมข้อมูลความรู้ รูปภาพ และวิดีโอจากกิจกรรมที่ผ่านมา รวมถึงบทสัมภาษณ์คนในชุมชนที่เป็นต้นแบบในการจัดการขยะ ระบบคะแนนสะสม เชื่อมโยงฐานข้อมูลกับกิจกรรมธนาคารขยะ โดยผู้ที่นำขยะมาแลกจะได้รับคะแนนสะสมในระบบ ซึ่งสามารถนำไปแลกกับของรางวัลหรือส่วนลดต่างๆ ได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาระบบและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนวิถีพุทธ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง” สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. สถานการณ์ปัญหาและการจัดการขยะของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ดังนี้ เทศบาลตำบลเกาะคาประสบปัญหาการจัดการขยะที่ซับซ้อน ทั้งปัญหาด้านสถานที่กำจัดที่ไม่ถูกหลักวิชาการและไม่เพียงพอ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาไฟไหม้บ่อยครั้งและปัญหาขยะบางส่วนที่จัดการได้ยาก เช่น พลาสติกและเศษวัสดุก่อสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับ นันทวุฒิ จำปางาม และพรทิพย์ พุทธิโส (2564 : 75 – 89) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัญหาขยะในชุมชนมีหลากหลายประเภทและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ แม้เทศบาลตำบลเกาะคาจะพยายามแก้ปัญหาโดยการจัดตั้งศูนย์คัดแยกขยะและส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ แต่การจัดการยังคงเป็นแบบปลายเหตุ และขาดพื้นที่ฝังกลบที่เพียงพอ เนื่องจากบ่อขยะเดียวที่มีอยู่ใกล้เต็มความจุแล้ว สอดคล้องกับ ศิริประภา นิลสยาม (2567 : 89 – 100) ที่กล่าวว่า ปัญหาขยะมาจากหลายปัจจัย เช่น ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น พื้นที่ไม่เพียงพอ และการขาดความร่วมมือจากชุมชน สอดคล้องกับนพพล อินทรีย์ อีรพล เขียวเหลือง และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2565 : 480 – 493) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการจัดการขยะที่ต้นทางด้วยหลัก 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่เทศบาล กำลังดำเนินการอยู่ รวมถึงงานของกรรณิกา เรืองเดช ชาวสวนศรีเจริญ (2561 : 27 – 40) ที่ระบุว่าการคัดแยกขยะในครัวเรือนเป็นสิ่งสำคัญและสามารถสร้างรายได้หรือแปรรูปเป็นปุ๋ยหมักได้

2. การพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

พัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนแบบครบวงจรของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง การจัดการขยะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน หรือภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา ด้านศาสนา และประชาชน สอดคล้องกับคำหริ กำปันวงษ์ (2562 : 236 – 244) กล่าวถึง ความสำเร็จของการจัดการขยะเกิดจากการมีส่วนร่วมของพหุภาคีในระดับปานกลาง ซึ่งประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ด้านศาสนาและประชาชน การมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบยังช่วยขยายเครือข่ายความร่วมมือไปยังชุมชนอื่น ๆ ได้การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ ยังเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีการประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนาร่วมกับหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยให้เกิดการจัดการขยะแบบครบวงจร สอดคล้องกับ รัชฎากร วินิจกุลและคณะ (2567 : 160 – 132) กล่าวถึง การบริหารจัดการขยะ (Zero Waste) ด้านกระบวนการบริหารจัดการขยะของชุมชน มีการวางแผนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในแต่ละชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น วัด ทุกภาคส่วนบูรณาการทำงานร่วมกัน การนำหลักการ 3Rs มาใช้ในการบริหารจัดการขยะ กิจกรรมที่กลไกการขับเคลื่อนของศูนย์จัดการขยะชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา มีความโดดเด่นในเรื่องของการ

สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน จากนโยบายสู่ปฏิบัติการในเชิงกลไก เทศบาลตำบลเกาะคาได้แปลงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมไปสู่รูปธรรมด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชนร่วมใจไร้ขยะ ซึ่งเป็นการประสานงานกันระหว่างครัวเรือน วัด โรงเรียน และตลาดสด สอดคล้องกับ พระคมสัน เจริญวงศ์ เอนก ไยอินทร์ และปริญญานิกรกุล (2567 : 461 – 468) กล่าวถึงรูปแบบและกระบวนการจัดการขยะชุมชนวิถีพุทธตามหลักพลังบวร คือ บ้าน วัด หน่วยงานราชการ มีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายร่วมกันผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกาทิ้งขยะให้เป็นระบบจากคัดแยกต้นทางภายในครัวเรือนกิจกรรมหลักเพื่อขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา เช่น ธนาการขยะ กิจกรรมขยะหอมบุญ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ การสร้างนวัตกรรมและกิจกรรมเหล่านี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้น แต่สิ่งที่สำคัญคือการทำให้กิจกรรมยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3. แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์การจัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะดังนี้ การสร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกเริ่มจากการให้ความรู้และสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นถึงปัญหาและผลกระทบของขยะ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีจนเป็นนิสัย และการสร้างโอกาสให้มีส่วนร่วมจะช่วยให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และมีบทบาทในการจัดการขยะอย่างเหมาะสม แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนศูนย์การจัดการขยะวิถีพุทธแบบครบวงจรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีดังนี้ 1) สร้างอาสาสมัครขยะชุมชน เพื่อสื่อสารถึงบ้าน อาสาสมัครเหล่านี้เป็นตัวเชื่อมที่สำคัญระหว่างเทศบาลตำบลเกาะคากับประชาชน 2) ใช้ช่องทางสื่อสารดิจิทัลควบคู่หลักธรรม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ไลน์ (LINE) หรือ เฟสบุ๊ก (Facebook) เป็นเครื่องมือที่ทันสมัยและรวดเร็วในการสื่อสาร 3) กลไกการขับเคลื่อนเพื่อความยั่งยืน เช่น พัฒนาระบบภายใน การจัดสรรงบประมาณ จัดหาบุคลากรและอุปกรณ์ 4) การสร้างกลไกความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ 5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ สมยศ ปัญญา และคณะ (2566 : 75 – 85) กล่าวถึงการให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่ประชาชนเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ รวมถึงการปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีในการจัดการขยะให้เป็นนิสัย การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการขยะโดยชุมชนเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการผลักดันและสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในระดับชุมชน

การสร้างโอกาสให้มีส่วนร่วม ควรเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและตระหนักรู้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ควรให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับหลักการวิถีพุทธในการจัดการขยะ สอดคล้องกับ นงนุช ศรีสุข และเบญญาดา กระจำแจ้ง (2566 : 1010 – 1026) กล่าวถึงการใช้หลัก A-I-C (Appreciation, Influence, Control) เพื่อสร้างโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การพัฒนาองค์ความรู้ และการจัดการขยะที่เหมาะสม การสร้างโอกาสให้มีส่วนร่วมจะช่วยให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และมีบทบาทในการจัดการขยะอย่างเหมาะสม

หลักพุทธธรรมที่จะนำมาส่งเสริมการจัดการขยะ ประกอบด้วย 3 หลักธรรม ได้แก่ 1) ปัจจยแห่งสัมมาทิฐิ 2) สัมมปธาน 3) อิทธิบาท 4) การประยุกต์ใช้หลักพุทธ

ศาสนา เป็นหลักธรรมที่สอนให้บุคคลกระทำการงานด้วยความรัก ความเพียร ความมุ่งมั่นจดจ่อ และไตร่ตรองสัมมปธาน 4 เป็นหลักธรรมที่สอนให้บุคคลเพียรพยายามลดละความชั่ว หมั่นสร้างคุณความดี สอดคล้องกับ พระรวิโรจน์ จันทปญโญ(2566 : 183 – 194) กล่าวถึงการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับการแก้ปัญหาขยะต้องมีหลักการวางแผนการจัดการขยะ และการทำงานต้องมีความพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น ควรมีการบ่มเพาะและปลูกฝังจิตสำนึกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อิทธิบาท 4 สอนให้บุคคลทำการงานด้วยความรัก ความเพียร ความมุ่งมั่น และไตร่ตรอง สัมมปธาน 4 สอนให้บุคคลเพียรพยายามลดละความชั่ว หมั่นสร้างคุณความดี สอดคล้องกับ เกศิ จันทราประภาวัฒน์และคณะ (2566 : 59 –73) กล่าวถึง การจะทำให้ประชาชนสนใจและลงมือปฏิบัติได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องนำหลักพุทธธรรมที่เข้าใจง่ายมาบูรณาการเข้ากับช่องทางสื่อสารดิจิทัลเป็นการสื่อสารข้อมูลอย่างทันท่วงที ใช้ช่องทางเหล่านั้นในการแจ้งข่าวสาร กำหนดการเก็บขยะ หรือกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น การรณรงค์เรื่องการใช้ปัญญาในการลดขยะ (อิทธิบาท 4) ซึ่งหมายถึงการมีความคิดไตร่ตรอง (วิมังสา)ว่าจะลดขยะได้อย่างไร หรือการมีจิตที่มุ่งมั่น (ฉันทะ) ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การจัดทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์และสนุกสนาน สร้างเนื้อหาที่น่าสนใจ เช่น ภาพอินโฟกราฟิก หรือวิดีโอสั้นๆ เพื่อให้การจัดการขยะไม่ใช่เรื่องน่าเบื่อ เป็นต้น

การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ การสร้างฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อการจัดการขยะ จะช่วยให้การเผยแพร่องค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การใช้ช่องทางสื่อสารดิจิทัลควบคู่หลักธรรม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ไลน์ (LINE) หรือเฟสบุ๊ก(Facebook) เป็นเครื่องมือที่ทันสมัยและรวดเร็วในการสื่อสาร สอดคล้องกับ อรชร ไกรจักร และคณะ (2566 : 1126 - 1142) กล่าวว่า การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อการจัดการขยะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่องค์ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการขยะของชุมชนต่างๆ ได้ฐานข้อมูลที่ให้ความรู้ที่สำคัญต่อการจัดการขยะ เช่น การจัดการขยะตามหลัก 3Rs ได้แก่ ลดใช้ ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ หรือ กิจกรรมการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ เช่น การนำของกาแฟมาแปรรูปเป็นหมวก เป็นต้น

การประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนา หลักบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เทศบาลตำบลเกาะคาสามารถเป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ ประสานงานกับวัด การทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เรื่องการคัดแยกขยะหรือเป็นจุดรวบรวมขยะรีไซเคิลของชุมชน ประสานความร่วมมือกับโรงเรียน จึงควรทำงานร่วมกับโรงเรียนอย่างใกล้ชิด เพื่อจัดกิจกรรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติการคัดแยกขยะในโรงเรียน เช่น จัดตั้งธนาคารขยะในโรงเรียนหรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน ประสานกำลังกับภาคเอกชนในการสนับสนุนอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการจัดการขยะ สอดคล้องกับ กฤษณา รักษาโฉมและคณะ (2566 : 1562 - 1574) กล่าวถึง การใช้หลักบวร เป็นฐานคิดในการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธจะช่วยให้เกิดการจัดการขยะอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของวัดเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรม ทำให้คนในชุมชนมีแรงจูงใจใน

การคัดแยกขยะมากขึ้น เช่น ร่วมมือกับบริษัทรับซื้อขวดพลาสติก หรือบริษัทผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากขยะอินทรีย์ เป็นต้น

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จัดตั้งคณะกรรมการจากตัวแทนของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น เทศบาลต่างๆ วัด โรงเรียน และผู้นำชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบาย วางแผน และตัดสินใจร่วมกัน

2) กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในแต่ละช่วงเวลา เช่น ปีที่ 1 เน้นการให้ความรู้ ปีที่ 2 เน้นการสร้างระบบ และปีต่อไปเน้นการขยายผลและสร้างความยั่งยืน

3) เทศบาลควรจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและต่อเนื่องสำหรับกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดอบรม การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก และการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน

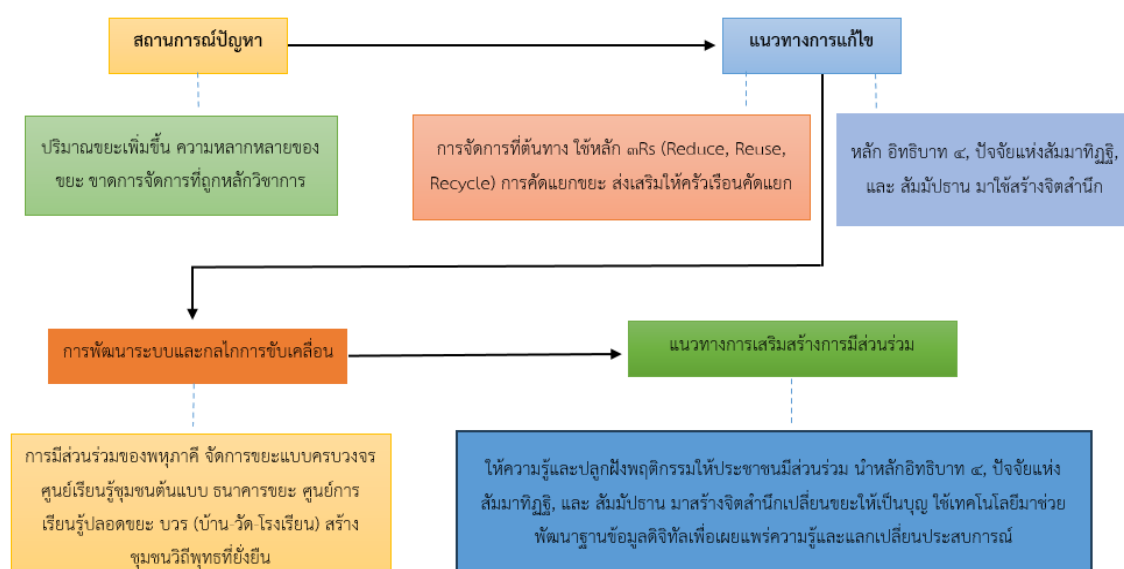
6.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) พัฒนาศูนย์จัดการขยะให้เป็นมากกว่าสถานที่ทิ้งขยะ แต่เป็นศูนย์การเรียนรู้มีการสาธิตการคัดแยกขยะ การทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ และการแปรรูปขยะรีไซเคิล

2) จัดการประกวดระหว่างหมู่บ้านหรือชุมชนที่สามารถจัดการขยะได้ดี เพื่อสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมการแข่งขันเชิงบวก

3) พัฒนาแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ ที่ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ สถานที่รับซื้อ รวมถึงเป็นช่องทางให้ประชาชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและติดตามความคืบหน้าของโครงการ

7. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 การพัฒนาระบบและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนศูนย์จัดการขยะชุมชนวิถีพุทธ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
สังเคราะห์โดย : สหทัย วิเศษ และคณะ

การจัดการขยะของเทศบาลตำบลเกาะคาต้องอาศัยการบูรณาการจากหลายภาคส่วน จากผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยได้ดังนี้

1. สถานการณ์ปัญหาและการจัดการขยะ

ปัญหาหลักของเทศบาลตำบลเกาะคาคือ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น และความหลากหลายของขยะที่ยังขาดการจัดการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ นอกจากนี้ยังขาดปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ เช่น พื้นที่ งบประมาณ และความร่วมมือจากชุมชน แนวทางการแก้ไขคือ การจัดการที่ต้นทางด้วยหลัก 5Rs (Refuse/ Reduce/ Reuse/ Recycle/ Repair) การส่งเสริมให้ครัวเรือนคัดแยกขยะ โดยเริ่มจากการให้ความรู้และความเข้าใจถึงประโยชน์ของการคัดแยกขยะอย่างชัดเจน เช่น ช่วยลดปริมาณขยะ ช่วยประหยัดงบประมาณของท้องถิ่น และสร้างรายได้จากการขายขยะรีไซเคิล (เช่น พลาสติก แก้ว กระดาษ) การจัดการขยะกลางทาง ปรับปรุงระบบการจัดเก็บขยะให้มีประสิทธิภาพ ลดปริมาณขยะตกค้างในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การจัดการขยะปลายทาง ขยะทุกประเภทจะต้องถูกนำไปกำจัดอย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ การนำรูปแบบอย่างธนาคารขยะหรือขยะออมบุญมาใช้เพราะเป็นการเปลี่ยนขยะที่ไม่มีค่าให้กลายเป็นเงินหรือเป็นการเพิ่มบุญ เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกัน เปลี่ยนขยะให้เป็นบุญ

2. การพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อน

การจัดการขยะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน หรือภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา ด้านศาสนา และประชาชน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ จึงเป็นกลไกสำคัญในการขยายเครือข่ายความร่วมมือ นอกจากนี้ การสร้างนวัตกรรมที่เข้าถึงง่าย เช่น ธนาคารขยะ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ จะช่วยปลูกฝังพฤติกรรมที่ดี และการใช้หลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ร่วมกับแนวคิด บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) จะเป็นฐานสำคัญในการสร้างชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของวัดที่ช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมให้มีพลัง

3. แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

การสร้างการมีส่วนร่วมต้องเริ่มต้นจาก การปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบของขยะ นำหลักธรรมสำคัญมาปรับใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ 2 การเปิดรับข้อมูล (ปรโตโมสะ) และการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ (โยนิโสมนสิการ) อิทธิบาท 4 สร้างพลังขับเคลื่อนจากภายในด้วยความพอใจ ความเพียร ความมุ่งมั่น และการไตร่ตรอง สัมมัตถาน 4 ฝึกฝนการลดละความชั่ว (การไม่สร้างขยะ) และการเพียรสร้างความดี (การจัดการขยะที่มีอยู่) เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมจนเป็นนิสัย การสร้างโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมจะช่วยให้ประชาชนมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นและจัดการขยะอย่างเหมาะสม

8.บรรณานุกรม

- กรณีกา เรืองเดช ชาวสวนศรีเจริญ. (2561). รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแม่บ้านในชุมชนควนขนุน ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง. วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์สุขภาพ, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม, หน้า 27 - 40.
- กฤษณา รักษาโฉม อรชร ไกรจักร์ และกรณีการ ตั้งตุลานนท์. (2566). เครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนมิถุนายน, หน้า 1562 - 1574.
- เกศิ จันทราประภาวัฒน์ สุรพล สุยะพรหม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง. (2566). พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิผลการจัดการขยะของเทศบาลลำปาง. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์, หน้า 59 – 73.
- งานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม. (2563). รายงานการสำรวจข้อมูลและคัดแยกองค์ประกอบขยะ 6 ชุมชนของเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. ลำปาง : งานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, หน้า 20.
- คำหริ กำปั่นวงษ์. (2562). การจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน – ธันวาคม, หน้า 236 - 244.
- นงนุช ศรีสุข และเบญญาตร กระจำงแจ้ง. (2566). การจัดการขยะฐานศูนย์ของชุมชนภายใต้แนวคิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลปะตง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม, หน้า 1010 – 1026.
- นพพล อินทรีย์ ธีรพล เขียวเหลือง และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2565). กระบวนการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน. Journal of Modern Learning Development, ปีที่ 7 ฉบับที่ 11 ประจำเดือนธันวาคม, หน้า 480 – 493.
- นันทวุฒิ จำปางาม และพรทิพย์ พุทธิโส. (2564). การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม, หน้า 75 – 89.
- พระคมสัน เจริญวงศ์ เอนก ไยอินทร์ และปริญญาภิกรกุล. (2567) . เปลี่ยนขยะให้เป็นบุญสู่แปลงบุญเป็นทุน : การจัดการขยะชุมชนวิถีพุทธ. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – มีนาคม, หน้า 461 – 468.

- พระวีโรจน์ จันทบุญ (ศิริโสตา). (2566). พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหายยะใน ตำบลคลองใหม่ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม เชียงพุทธบูรณาการ. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – มีนาคม, หน้า 183 – 194.
- พระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 124 ตอนที่ 28 ก วันที่ (27 มิถุนายน 2550) ,หน้า 1
- รัชฎากร วินิจกุล และคณะ. (2567). การบริหารจัดการขยะ (Zero Waste) : กรณีศึกษา ชุมชนต้นแบบ จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – มิถุนายน, หน้า 120 – 132.
- ศิริประภา นิลสยาม. (2567). รูปแบบนวัตกรรมจัดการขยะแบบยั่งยืนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – เมษายน, หน้า 89 – 100.
- สมยศ ปัญญามาก และคณะ. (2566). การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการขยะโดยชุมชน เชียงพุทธบูรณาการในจังหวัดพะเยา. วารสารชัยภูมิปริทรรศน์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน – ธันวาคม, หน้า 75 – 85.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 ลำปาง. (2564). คู่มือสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น “การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างครบวงจร”. ลำปาง : สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 ลำปาง,หน้า 2
- อรชร ไกรจักร์, พระมหาวัชรธรรณ ญาณกิตติ และ พระมหานิติทัศน์ ญาณสิทธิ. (2566). พัฒนฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการสู่ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนพฤษภาคม, หน้า 1126 - 1142.
- อรุณี แสงเพ็ญ. (2537). การสร้างแบบวัดจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขา หลักสูตรและการสอน, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.